

e-ISSN: 1694-8661
№2(5)/2024, 126-131

УДК: 349.6
DOI: [10.52754/16948661_2024_2\(5\)_19](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_2(5)_19)

ЭКОЛОГИЯЛЫК УКУК БУЗУУЛАРДЫН СЕБЕПТЕРИ ЖАНА АЛДЫН АЛУУ
ЧАРАЛАРЫ

ПРИЧИНЫ И МЕРЫ ПРОФИЛАКТИКИ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ
CAUSES AND MEASURES FOR THE PREVENTION OF ENVIRONMENTAL OFFENSES

Истамкулов Жапар Ибайдуллаевич
Истамкулов Жапар Ибайдуллаевич
Zhapar Ibaidullayevich Istamkulov

ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети
к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет
Candidate of Law science. Associate Professor, Osh State University

Маманова Айжамал Жусупалиевна
Маманова Айжамал Жусупалиевна
Aizhamal Zhusupaliyevna Mamanova

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети
старший преподаватель, Ошский государственный университет
Senior lecturer, Osh State University

ЭКОЛОГИЯЛЫК УКУК БУЗУУЛАРДЫН СЕБЕПТЕРИ ЖАНА АЛДЫН АЛУУ ЧАРАЛАРЫ

Аннотация

Маанилүүлүк. Бул макалада автор экологиялык укук бузуулардын себептерин талдап, алардын алдын алуу чараларын сунуштайт. Экологиялык кризистин тереңдеши жана айлана-чөйрөнүн алсыздыгынын өсүшү контекстинде экологиялык ченемдерди жана эрежелерди бузууга өбөлгө түзгөн факторлорду аныктоого басым жасалат. Автор экологиялык тең салмактуулукту бузууга алып келиши мүмкүн болгон социалдык, экономикалык жана саясий аспектилерди системалуу талдоо сунуштайт. Мындан тышкары, ал мындай кылмыштардын алдын алуу жана айлана-чөйрөгө терс таасирин азайтуу үчүн ишке ашырыла турган маанилүү чараларды сүрөттөйт. Акыры, бул иш экологиялык туруктуулукту жана келечектеги муундардын жыргалчылыгын сактоого багытталган натыйжалуу стратегияларды жана саясаттарды иштеп чыгууга салым кошууну көздөйт. Онлайн режиминде айлана-чөйрөнүн абалын көзөмөлдөө үчүн заманбап программалар менен жабдылган бирдиктүү маалымат чөйрөсүн түзүү зарылдыгы негиздүү.

Ачкыч сөздөр: укук бузуулар, алдын алуу, коопсуздук, экологиялык укук, натыйжа, ыкмалар, айлана-чөйрө, чечүү

Экологиялык укук бузуулардын себептери жана алдын алуу чаралары

Causes and measures for the prevention of environmental offenses

Аннотация

В данной статье автор анализирует причины экологических правонарушений и предлагает меры по их предотвращению. В условиях нарастающего экологического кризиса и растущей уязвимости окружающей среды акцент делается на выявлении факторов, способствующих нарушениям экологических норм. Автору предлагается системный анализ социальных, экономических и политических аспектов, которые могут привести к нарушению экологического баланса. Кроме того, в нем описаны важные меры, которые могут быть приняты для предотвращения подобных преступлений и снижения негативного воздействия на окружающую среду. В конечном счете, статья направлена на содействие разработке эффективных стратегий и политики, направленных на сохранение экологической устойчивости и благосостояния будущих поколений. Обоснована необходимость создания единой информационной среды, оснащенной современным программным обеспечением для мониторинга состояния окружающей среды в режиме онлайн.

Abstract

Relevance. In this article, the author analyzes the causes of environmental offenses and suggests measures to prevent them. In view of the growing environmental crisis and the increasing vulnerability of the environment, the emphasis is on identifying factors that contribute to violations of environmental norms. The author is offered a systematic analysis of social, economic and political aspects that can lead to a violation of the ecological balance. In addition, it describes important measures that can be taken to prevent such crimes and reduce negative impact on the environment. Ultimately, the article is aimed at promoting the development of effective strategies and policies aimed at preserving environmental sustainability and the well-being of future generations. The need to create a unified information environment equipped with modern software to monitor the state of the environment online is justified.

Ключевые слова: правонарушения, предупреждение, безопасность, экологическое право, результат, методы, окружающая среда, решение

Keywords: crimes, prevention, security, environmental law, outcome, methods, environment, decision

Киришүү

Актуалдуулугу. Кыргыз Республикасында экологиялык критерийлерге ылайык айлана-чөйрөнүн абалы начарлап баратканы белгилүү.

Кыргыз Республикасынын экологиялык коопсуздугуна коркунуч туудурган негизги факторлордун катарына абанын булганышы, айрыкча өлкөнүн ири шаарларында олуттуу көйгөйгө айланды. Кыргыз Республикасындагы абанын булганышынын негизги булактары-энергетика, курулуш материалдары, коммуналдык кызматтар, тоо-кен жана кайра иштетүү тармактары, жеке үй чарбалары, ошондой эле автоунаалар. Абанын сапатынын начарлашы ТЭЦте жаратылыш газынын ордуна көмүрдүн көбүрөөк колдонулушуна, сапатсыз отундун колдонулушуна анын ичинде үй бүлөлөрдө таштандыларды өрттөөгө жана көптөгөн эски, начар тейленген унаалар колдонулган унаалардын көбөйүшүнө байланыштуу.

Айлана-чөйрөнү коргоо жаатындагы мамлекеттик укуктук саясаттын максаты экологиялык чөйрөдө мыйзамдуулукту чыңдоо болууга тийиш. Бул үчүн, экологиялык укук бузууларды мамлекеттин улуттук коопсуздугуна системалык коркунучтардын бири катары таануу жана экологиялык укук бузууларга каршы күрөшүү үчүн чаралар тутумун колдонуу анын ичинде экологиялык укук бузууларды алдын алуу, алар үчүн мыйзамдуу жоопкерчиликтин сөзсүз болушу, экологиялык зыянды азайтуу жана жоюу, экологиялык кылмыштардын алдын алуу ж.б.

Кыргыз Республикасынын Укук бузуулардын алдын алуунун негиздери жөнүндө мыйзамы (2022-жылдын 25-ноябрындагы № 109) б.а. экологиялык укук бузуулардын алдын алуу менен түздөн-түз байланышкан эки багытты белгилейт: биринчиден, экологиялык коопсуздукту камсыз кылуу, айлана-чөйрөнү коргоо, экинчиден, табигый жана техногендик өзгөчө кырдаалдардын кесепеттерин алдын алуу, жоюу жана минималдаштыруу.

Экологиялык укук бузуулардын алдын алуу үчүн төмөнкү маселелерди ырааттуу изилдөө зарыл деп эсептейбиз: алдын алуу маселелери жана укук коргоо органдарынын аларды ишке ашыруудагы ролу, экологиялык кылмыштардын себептерин жана шарттарын аныктоо боюнча чаралардын түрлөрү, экологиялык антисоциалдык жүрүм-турумду алдын алуу үчүн экологиялык маданиятты калыптандыруу. Ар кандай маселелерди изилдөө жана ушул тармактагы учурдагы көйгөйлөрдү жана чектөөлөрдү аныктоо ыңгайлуу чөйрөгө каршы натыйжалуу күрөшүүгө өбөлгө түзөт. Алдын алуунун мазмуну экологиялык укук бузууларды жасоону аныктоочу факторлорду аныктоого жана жоюуга, ошондой эле жүрүм-туруму мыйзамсыз же коомго жат мүнөзгө ээ болгон адамдарга карата социалдык, укуктук, уюштуруучулук жана маалыматтык чаралардан тураарын баса белгилей кетүү керек б.а кылмыш жасоого ниеттенген адамдар.

Экологиялык укук бузуулар-бул айлана-чөйрөнү жана жаратылыш ресурстарын коргоо боюнча мыйзамдарды, эрежелерди же стандарттарды бузган актылар, аракеттер жана аракетсиздик. Мындай кылмыштар ар кандай иш-аракеттерди камтыйт анын ичинде:

1. Абанын, суунун же топурактын химиялык заттар же калдыктар менен булганышы;
2. Мыйзамсыз токойлорду кыюу же экосистемаларды жок кылуу;
3. Пайдалуу кендер, мунай же жыгач сыяктуу жаратылыш ресурстарын мыйзамсыз казып алуу;
4. Таштандыларды туура эмес утилдештирүү же иштетүү, анын ичинде таштандыларды айлана-чөйрөгө мыйзамсыз таштоо;

5. Жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн түрлөрүн коргоо жана сактоо анын ичинде браконьерлик жана жапайы түрлөрдүн мыйзамсыз сатуу;

6. Табигый чөйрөнү мыйзамсыз өзгөртүү, мисалы, дарыяларды жабуу, толтуруу же табигый ландшафттарды бузуу ж.б.

Айлана-чөйрөнү бузуу айлана-чөйрөгө, адамдын ден-соолугуна жана биологиялык ар түрдүүлүккө олуттуу кесепеттерге алып келиши маалым.

Экологиялык укук бузуулардын алдын алуу боюнча укуктук чараларды колдонууда экологиялык мыйзамдардагы карама-каршылыктардын жана боштуктардын көйгөйлөрүнө көңүл бурулат. Ошондой эле, учурдагы экологиялык мыйзамдарда кемчиликтер (карама-каршылыктар, боштуктар) бар экендиги белгиленет, алардын мыйзамдарды колдонууда болушу "абсурд" сыяктуу көрүнүшкө алып келет. Абсурд-бул мамлекетке, экономикалык ишмердүүлүккө же калкка пайдалуу болбогон жана коррупциянын пайда болушуна олуттуу административдик тоскоолдуктарды жана шарттарды түзгөн карама-каршылыктуу нормаларды кабыл алуу практикасы.

Экологиялык көйгөйлөр: укук коргоо органдары тарабынан жасалган укук бузуулар экологиялык чөйрөдө бул аракеттерди алдын алуу үчүн экономикалык жана техникалык чаралар өзгөчө мааниге ээ.

Заманбап маалымат технологияларынын доорунда экологиялык укук бузуулардын алдын алуу үчүн техникалык каражаттарды колдонуу маселеси өзгөчө актуалдуу болуп саналат. Бүгүнкү күндө айлана-чөйрөнү коргоонун мүмкүн болуучу техникалык каражаттарынын диапозону бир топ ар түрдүү, камера капкандардан жана дрон (учкучсуз учуучу аппараттардан, улуттук жаратылыш парктарын коргоодо колдонулат) атмосфералык абаны, сууну жана топуракты көзөмөлдөөнүн комплекстүү системаларына чейин. Бул айлана-чөйрөнүн абалына онлайн мониторинг жүргүзүү максатында заманбап программалык камсыздоо менен жабдылган техникалык каражаттарды (анын ичинде экологиялык активисттер колдонгондорду) бирдиктүү маалыматтык чөйрөгө бириктирүү зарылдыгын көрсөтүп турат. Ошондуктан, IT технологиялары керек, алар ар кандай булактардан алынган чоң маалыматтарды талдоону колдонуп, мисалы, абанын булганышынын себебин аныктоого, мыйзамсыз токойлорду кыюуга, катуу түтүндө да токой өртүнүн ысык жерлерин аныктоого жана башкаларга.

Мындан тышкары, укук бузуулардын (кылмыштуулуктун) алдын алуу жана экологиялык зыяндын ордун толтуруу боюнча экономикалык чаралар жөнүндө маселелер бар. Практика көрсөткөндөй, негизги көйгөйлөр эки аспектиге тиешелүү: анын аракети менен зыяндуу кесепеттеринин ортосундагы себеп-натыйжа байланышын далилдөө менен экологиялык зыяндын мүмкүн болуучу себебин аныктоо жана айлана-чөйрөгө келтирилген зыянды конкреттүү баалоо.

Кыргызстанда стратегиялык экологиялык баалоону киргизүү-бул өлкөнүн айлана-чөйрөнү коргоону жана туруктуу өнүгүүсүн жакшыртуунун маанилүү кадамы. Бул кызмат пландаштыруу жана чечим кабыл алуу этабында ар кандай стратегиялардын, программалардын жана долбоорлордун потенциалдуу экологиялык таасирин баалоого мүмкүндүк берет.

Стратегиялык экологиялык баалоону ишке ашыруунун негизги артыкчылыктары төмөнкүлөр::

- Экологиялык көйгөйлөрдүн алдын алуу, баалоо стратегияларды жана долбоорлорду иштеп чыгуунун алгачкы этабында айлана-чөйрөгө мүмкүн болгон коркунучтарды аныктоого жардам берет, натыйжада аларды алдын алуу же азайтуу боюнча чаралар көрүлүшү мүмкүн;

- Экологиялык аспектилерди интеграциялоо, стратегиялык экологиялык баалоо экологиялык критерийлерди жана максаттарды ар кандай экономикалык секторлорго жана мамлекеттик практикаларга интеграциялоого өбөлгө түзөт, бул туруктуу өнүгүүгө өбөлгө түзөт;

- Ачык-айкындуулук жана коомчулуктун катышуусу, бул кызматтын киргизилиши экологиялык чечимдерди кабыл алуу процесстеринин ачыктыгын жогорулатат жана экологиялык саясатты баалоого жана жакшыртууга коомчулуктун катышуусуна мүмкүндүк берет;

- Тобокелдиктерди жакшыртуу, ар кандай стратегияларга жана долбоорлорго байланыштуу экологиялык тобокелдиктерди жана алсыз жерлерди талдоо аркылуу стратегиялык экологиялык баалоо тобокелдиктерди башкарууга жана айлана-чөйрөгө жана коомго терс таасирин азайтууга жардам берет.

Ошондуктан, Кыргызстанда стратегиялык экологиялык баалоону ишке ашыруу экологиялык башкарууну жакшыртуунун, туруктуу өнүгүүнү камсыз кылуунун жана келечектеги муундардын кызыкчылыктарын коргоонун маанилүү куралы болуп саналат.

Жогоруда айтылгандарды жыйынтыктап, төмөндөгүдөй жыйынтык чыгаруу зарыл. Экологиялык укук бузуулардын алдын алуу деп социалдык, укуктук, уюштуруучулук, маалыматтык мүнөздөгү гана эмес, ошондой эле экономикалык жана техникалык мүнөздөгү иш-чаралардын комплекси катары түшүнүү керек б.а экологиялык укук бузууларды жасоого көмөктөшүүчү себептерди жана шарттарды аныктоого жана жоюуга багытталган. Экологиялык укук бузуулардын алдын алуу боюнча субъекттердин чөйрөсүнө Кыргыз Республикасынын соту сыяктуу маанилүү жана беделдүү мамлекеттик органды кошууну ж.б.

Бул үчүн тиешелүү ченемдик укуктук базаны даярдоо менен мамлекеттик ички реалдуулукта региондук өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен Кыргыз Республикасынын субъекттеринин долбоорлоруна жана экологиялык стандарттарына комплекстүү стратегиялык экологиялык баа берүү практикасын киргизүү зарыл деп эсептөөгө болот. Айлана-чөйрөнү коргоонун эффективдүү болушу үчүн экологиялык мониторингди жүзөгө ашыруучу кызмат адамдарына укук бузуучуларды мыйзамдуу жоопкерчиликке тартуу боюнча ыйгарым укуктарды берүү зарыл.

Колдонулган адабияттар

1. Алымкулов М.С., Алымкулова А.С. Общая экология. Учебное пособие. Бишкек 2012.
2. Бринчук М. М. Принципы экологического права. М., 2013.
3. Волков Г.А. О методологии природоресурсных отраслей права // Экологическое право, 2018.
4. Зайков Ф.А Экологическое право Учебное пособие. Бишкек 1998.
5. Круглов В. В. Правовые основы охраны окружающей среды в промышленности. Екатеринбург, 1995.
6. Лунев А. Е. Природа, право, управление. М., 1981.
7. Сивушин Л.Н. Экологическое право Кыргызстана. Бишкек 2005.

8. Истамкулов , Ж. И., Калмамат кызы , Г., & Турдукулова , Н. (2024). ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ. Вестник Ошского государственного университета. Право, (1(4), 39–43. [https://doi.org/10.52754/16948661_2024_1\(4\)_6](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_1(4)_6)
9. Истамкулов , Ж., & Абдикеримов , Ж. (2023). ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ КРИЗИС И ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЕГО ПРЕОДОЛЕНИЯ. Вестник Ошского государственного университета. Право, (1(2), 59–65. [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_9](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_9)
10. Айтмаматова , У., & Эргешов , А. (2023). ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО КАК СРЕДСТВО ЗАЩИТЫ ОБЩЕСТВЕННЫХ ИНТЕРЕСОВ. Вестник Ошского государственного университета. Право, (1(2), 13–22. [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_3](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_3)
11. Исмаилова, Ж. А. Кыргыз-Ата улуттук паркынын биокөптүрдүүлүгүн сактоодогу негизги кооптуу кырдаалдар жана негативдүү таасир этүүчү экологиялык факторлор / Ж. А. Исмаилова // Вестник Ошского государственного университета. – 2022. – No. 3. – P. 52-61. – DOI 10.52754/16947452_2022_3_52. – EDN WHHUBVT.
12. Камчиев, У. М. Кыргызстандагы курулуш тармагындагы экологиялык аспекти / У. М. Камчиев // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – No. 1-2. – P. 175-180. – DOI 10.52754/16947452_2021_1_2_175. – EDN YQANPC.